

КУЛЬТУРА МОВИ В СИСТЕМІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ

Кравченко Алла Василівна,

старший викладач кафедри соціально-гуманітарних наук
Українського державного університету науки і технологій ННІ
«Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту»
ORCID ID: 0009-0002-0341-9109

У статті досліджено культуру мови як інтегральний складник соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти. Актуальність теми зумовлена тим, що в сучасному університетському середовищі мовна підготовка студента вже не може зводитися лише до засвоєння норм сучасної української літературної мови. Вона охоплює ширше коло якостей, серед яких важливе місце посідають доречність висловлювання, комунікативна етика, академічна відповідальність, уміння добирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, а також усвідомлення мови як культурної цінності та засобу професійної самопрезентації. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні місця культури мови в системі соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти, визначенні її структурних компонентів та окресленні практичних напрямів їх формування в освітньому процесі. У роботі використано аналіз, синтез, узагальнення, описовий і структурно-функціональний методи. Доведено, що культура мови в структурі соціокультурних компетентностей виявляється не лише через правильність мовлення, а й через мовленнєву поведінку особистості, її здатність до етичної комунікації, соціальної адаптації, участі в академічному дискурсі та ціннісного ставлення до мови. Запропоновано розглядати культуру мови як багатокомпонентне утворення, у якому поєднуються нормативно-мовний, комунікативно-етичний, соціально-адаптивний, аксіологічно-ідентифікаційний та академічно-дискурсивний компоненти. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його положень у викладанні дисциплін мовно-комунікативного циклу, розробленні силабусів, методичних рекомендацій і критеріїв оцінювання культури академічного мовлення. Матеріали статті можуть бути використані під час удосконалення мовно-комунікативної підготовки студентів різних спеціальностей, у роботі з академічним письмом, публічним виступом і формуванням культури професійного спілкування.

У статті доведено, що культура мови в структурі соціокультурних компетентностей виявляється не лише через правильність мовлення, а й через мовленнєву поведінку особистості, її здатність до етичної комунікації, соціальної адаптації, участі в академічному дискурсі та ціннісного ставлення до мови. Запропоновано розглядати культуру мови як багатокомпонентне утворення, у якому поєднуються нормативно-мовний, комунікативно-етичний, соціально-адаптивний, аксіологічно-ідентифікаційний та академічно-дискурсивний компоненти. Практичне значення дослідження полягає в можливості використання його положень у викладанні дисциплін мовно-комунікативного циклу, під час розроблення силабусів, методичних рекомендацій, систем вправ і критеріїв оцінювання культури академічного мовлення здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: культура мови, соціокультурна компетентність, здобувачі вищої освіти, академічний дискурс, мовленнєва поведінка, комунікативна етика, університетське середовище, наукова мова, академічна відповідальність.

Kravchenko Alla. Language culture in the system of sociocultural competencies of higher education students: theoretical and practical aspects

The article examines language culture as an integral component of the sociocultural competencies of higher education students. The relevance of the topic is determined by the fact that in the contemporary university environment students' language training can no longer be reduced to the acquisition of the norms of standard Ukrainian only. It covers a broader range of qualities, including appropriateness of expression, communicative

ethics, academic responsibility, the ability to select language means according to a communicative situation, and the awareness of language as a cultural value and a means of professional self-presentation. The purpose of the article is to provide a theoretical substantiation of the place of language culture in the system of sociocultural competencies of higher education students, to define its structural components, and to outline practical ways of their development in the educational process. The study applies analysis, synthesis, generalization, descriptive, and structural-functional methods. The article proves that language culture in the structure of sociocultural competencies is manifested not only through linguistic correctness but also through a person's speech behaviour, the ability to communicate ethically, adapt socially, participate in academic discourse, and demonstrate a value-based attitude to language. Language culture is interpreted as a multi-component construct combining normative-linguistic, communicative-ethical, socio-adaptive, axiological-identification, and academic-discursive components. The practical significance of the study lies in the possibility of applying its provisions in teaching language and communication-related disciplines, in designing syllabi and methodological guidelines, and in developing assessment criteria for students' academic speech culture.

The article proves that language culture in the structure of sociocultural competencies is manifested not only through linguistic correctness but also through a person's speech behaviour, the ability to communicate ethically, adapt socially, participate in academic discourse, and demonstrate a value-based attitude to language. Language culture is interpreted as a multi-component construct combining normative-linguistic, communicative-ethical, socio-adaptive, axiological-identification, and academic-discursive components. The practical significance of the study lies in the possibility of applying its provisions in teaching language and communication-related disciplines, in designing syllabi and methodological guidelines, as well as in developing exercises and assessment criteria for students' academic speech culture.

Key words: *language culture, sociocultural competence, higher education students, academic discourse, speech behavior, communicative ethics, university environment, scientific language, academic responsibility.*

Вступ. У сучасному освітньому просторі закладу вищої освіти культура мови дедалі виразніше постає не як локальна лінгвонормативна категорія, а як ширший показник сформованості особистості здобувача, його академічної зрілості, комунікативної відповідальності та здатності до повноцінної участі в соціокультурній взаємодії. Такий ракурс стає особливо важливим у той момент, коли мовна підготовка студента оцінюється не лише за критерієм правильності висловлювання, а й за вмінням діяти словом у різних освітніх і суспільних ситуаціях. Саме на цьому наполягає В. Тимкова, пов'язуючи культуру мовлення з реальними показниками мовної компетентності здобувачів вищої освіти [1, с. 246–247].

Проблема набуває особливої ваги в умовах сучасної вищої освіти, де мовлення студента функціонує одночасно в кількох площинах: академічній, професійній, міжособистісній і цифровій. У кожній із них культура мови виявляється не тільки через знання норми, а й через здатність уникати комунікативної спрощеності, стилістичної недбалості та мовленнєвої невпевненості. Саме такі труднощі фіксують М. Маковій і О. Жовнір на матеріалі мовлення першокурсників, підкреслюючи потребу системної мовної корекції в закладі вищої освіти [2, с. 40–42].

Соціокультурний вимір мовної підготовки стає очевидним тоді, коли мовлення почи-

нає розглядатися як форма участі в культурно зумовленій комунікації. Методичний аспект цієї проблеми переконливо окреслюють О. Дзинглюк і С. Шевальє, пов'язуючи соціокультурну компетентність із умінням будувати спілкування з урахуванням ситуації, адресата та прийнятих норм взаємодії [3, с. 123–124].

Дослідницький інтерес до проблеми посилюється і через нові суспільні обставини, які вплинули на мовну поведінку студентської молоді, характер її мовного вибору та ціннісне ставлення до української мови. У цьому контексті С. Романчук слушно наголошує, що культура мовлення студентів дедалі виразніше виявляє моральний і світоглядний вимір, а отже, не може залишатися лише технікою правильного висловлювання [4, с. 76–78].

У сучасних українських дослідженнях проблема культури мови розглядається передусім у площині мовної компетентності, нормативності, комунікативної доцільності та професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Водночас дедалі частіше простежується тенденція до розширення цього поняття в бік риторики, академічного письма, культурної ідентичності та соціальної адаптивності мовлення.

Показово, що сучасні навчально-методичні праці з української наукової мови вже не зводять мовну культуру до переліку пра-

вил. О. Горошкіна та Т. Груба розглядають її як простір точності, логічності, текстової зв'язності та комунікативної доцільності, тобто як форму інтелектуальної організації наукового висловлювання [5, с. 5–9].

У близькому ключі М. Баган пов'язує культуру української наукової мови з ясністю понятійного апарату, дисципліною терміновживання та смисловою прозорістю викладу [6, с. 5–8]. Це дає підстави розглядати культуру мови як одну з передумов повноцінної академічної участі.

Важливою для теми є ідея наукової комунікації як складової фахової діяльності. І. Гарбар та А. Гарбар показують, що мовна підготовка в університеті має забезпечувати не лише знання змісту, а й здатність представляти знання, аргументувати й вступати в професійний діалог [7, с. 6–10].

У працях, присвячених академічній риторичі, культура мови все частіше осмислюється в діяльнісному вимірі. Т. Качак переконливо демонструє, що для здобувача вищої освіти важливо не тільки правильно формулювати думку, а й уміти організувати публічний науковий виступ, вибудувати аргументацію та підтримувати контакт з аудиторією [8, с. 12–16].

У сукупності ці праці показують важливу тенденцію: у сучасній філологічній і лінгводидактичній думці культура мови дедалі частіше осмислюється не як ізольована нормативна характеристика, а як умова інтелектуальної взаємодії, академічної присутності та професійного самовираження. Саме цей зсув від “правильності” до “функціонування” створює підґрунтя для її розгляду в межах соціокультурних компетентностей.

Попри наявність помітного корпусу праць, у сучасних дослідженнях бракує цілісного розгляду культури мови саме як структурного складника соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти. Найчастіше вона аналізується або в нормативно-лінгвістичному вимірі, або в площині академічного письма, риторики чи професійної комунікації.

Не до кінця з'ясованими залишаються внутрішня структура культури мови в системі соціокультурних компетентностей, механізми її вияву в освітньому середовищі сучасного закладу вищої освіти та практичні шляхи її послідовного формування в умовах поєд-

нання аудиторної, цифрової, академічної й професійної комунікації.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні місця культури мови в системі соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти, визначенні її основних компонентів та окресленні практичних напрямів їх формування в сучасному освітньому середовищі.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: з'ясувати зміст понять «культура мови», «культура мовлення», «соціокультурна компетентність»; проаналізувати сучасні наукові підходи до їх осмислення; визначити специфіку культури мови як складника соціокультурних компетентностей; запропонувати структурну модель цього явища; окреслити практичні напрями його формування в освітньому процесі закладу вищої освіти.

Результати. У сучасному університетському середовищі культуру мови вже недостатньо тлумачити лише як знання літературної норми. Таке розуміння, безперечно, залишається необхідним, однак воно не вичерпує всього змісту цього явища в умовах вищої освіти. Для здобувача важливим є не тільки правильне мовлення, а й уміння користуватися мовою як інструментом академічної участі, інтелектуальної взаємодії, професійної самопрезентації та етичного спілкування.

В. Тимкова акцентує, що показниками культури мовлення здобувача є правильність, точність, логічність, доречність і нормативність висловлювання [1, с. 246–247]. Це положення задає базовий рівень аналізу, але його недостатньо для пояснення того, як саме мовна культура функціонує в реальних соціокультурних практиках університету.

Матеріал М. Маковій та О. Жовнір показує, що труднощі студентів пов'язані не лише з окремими мовними помилками, а й із загальною комунікативною невідпрацьованістю мовлення, його стилістичною непевністю та недостатньою гнучкістю [2, с. 42–44]. Отже, сама по собі правильність ще не гарантує сформованості культури мови в її повному розумінні.

Соціокультурна компетентність у такому ракурсі виявляється не зовнішнім тлом, а середовищем, у якому культура мови реалізується практично. Саме тому положення О. Дзинглюк і С. Шевальє про культурно

зумовлену доцільність мовленнєвої поведінки дає важливий методологічний ключ для нашої теми [3, с. 124–125].

Моральний і ціннісний вимір проблеми особливо помітний у дослідженні С. Романчук. Зміна акцентів у студентському мовленні, яку вона простежує після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, дозволяє побачити, що культура мови дедалі більше пов'язується з внутрішньою дисципліною слова, відповідальністю за мовний вибір і ціннісною позицією особистості [4, с. 77–79].

Такий підхід дає змогу трактувати культуру мови як багатокомпонентне утворення. У цій структурі нормативна правильність виконує роль основи, але вона має доповнюватися етичністю висловлювання, соціальною доречністю, аксіологічною вмотивованістю та здатністю до академічної участі. Отже, ключовим є не механічне розширення переліку мовних якостей, а зміна самого ракурсу аналізу. Культура мови постає не набором відокремлених характеристик, а способом мовної організації особистості в освітньому просторі, де кожен компонент набуває значення лише у взаємодії з іншими.

Розгляд культури мови як складової соціокультурних компетентностей потребує виходу за межі вузького нормативного підходу. Якщо зосереджуватися лише на правильності мовлення, то поза аналізом залишаються ті якості, які забезпечують реальну комунікативну спроможність здобувача вищої освіти в академічному та соціальному середовищі.

Початковим рівнем такої структури є нормативно-мовний компонент. Його значення є беззаперечним, оскільки саме він забезпечує правильність, точність, логічність, чистоту й доречність висловлювання [1, с. 247–248]. Однак цей компонент варто розглядати не як самодостатній результат, а як базу для складніших рівнів мовної поведінки.

Наступний рівень становить комунікативно-етичний компонент. Якість мовлення в навчальному середовищі визначається не тільки тим, наскільки правильно побудоване речення, а й тим, яким є тон висловлювання, як організовано контакт зі співрозмовником, чи збережено міру аргументативної коректності. Моральний вимір мовленнєвої поведінки, на якому наголошує С. Романчук, дозволяє описувати цей компонент не як дургородний, а як системний [4, с. 78].

Соціально-адаптивний компонент охоплює здатність добирати мовні засоби відповідно до ситуації, формату спілкування, адресата та інституційного контексту. У праці О. Дзинглюк і С. Шевальє це пов'язується з умінням організовувати спілкування відповідно до соціальних норм поведінки, прийнятих у мовному середовищі [3, с. 124].

Особливого значення в сучасних умовах набуває аксіологічно-ідентифікаційний компонент. У мовленні здобувача вищої освіти фіксується не тільки рівень освіченості, а й ставлення до мови як культурної цінності, до власної належності до академічної спільноти та до національного мовного простору.

Університетське середовище виводить проблему ще на один рівень – академічно-дискурсивний. Українська наукова мова, як показують О. Горошкіна та Т. Груба, вимагає точності, логічності, текстової зв'язності та поняттєвої визначеності [5, с. 7–9]. Отже, академічна участь є одним із центральних проявів культури мови.

Узагальнену характеристику структурних компонентів культури мови як складової соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти подано в табл. 1.

Подану структуру доцільно розглядати не як механічний перелік ознак, а як систему взаємопов'язаних компонентів. Нормативність створює основу мовлення, етичність регулює його комунікативну прийнятність, соціальна адаптивність забезпечує доречність, аксіологічний вимір надає мовній поведінці ціннісної глибини, а академічно-дискурсивний компонент переводить культуру мови в площину реальної університетської практики.

Взаємозв'язок між виокремленими компонентами та основними сферами їх реалізації в освітньому середовищі відображено на рис. 1.

Практичне формування культури мови в закладі вищої освіти потребує системного підходу. Поодинокі вправи на виправлення мовних помилок або епізодичне звернення до норм сучасної української літературної мови не забезпечують стійкого результату, якщо вони не пов'язані з реальними комунікативними ситуаціями.

Суттєвою умовою такого формування є розвиток академічного мовлення в цифровому освітньому середовищі. І. Підгородецька

Структурні компоненти культури мови як складової соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти

Компонент	Зміст компонента	Основні прояви в освітньому середовищі	Значення для формування соціокультурних компетентностей
Нормативно-мовний	Володіння орфоепічними, лексичними, граматичними й стилістичними нормами сучасної української літературної мови.	Правильність усного й писемного мовлення; точність слововживання; логічність побудови висловлювання; відсутність грубих мовних помилок.	Створює базу для повноцінної комунікації та забезпечує зрозумілість і нормативну прийнятність мовлення.
Комунікативно-етичний	Дотримання мовленнєвого такту, етичності висловлювання, академічної ввічливості та коректності аргументації.	Доречний тон відповіді; коректне ведення дискусії; повага до позиції співрозмовника; уникнення мовної агресії.	Формує культуру взаємодії, комунікативну відповідальність і здатність до конструктивного діалогу.
Соціально-адаптивний	Здатність добирати мовні засоби відповідно до ситуації, адресата, формату спілкування та інституційного контексту.	Стилістичне перемикання між навчальним, академічним, офіційним і міжособистісним мовленням; адаптація комунікації до ролі мовця.	Забезпечує ефективну мовленнєву поведінку в різних соціальних і професійних ситуаціях.
Аксіологічно-ідентифікаційний	Усвідомлення мови як цінності, чинника культурної належності, академічної самоповаги та професійної саморепрезентації.	Вмотивоване використання української мови; уважне ставлення до якості мовлення; зв'язок мовної поведінки з ціннісними орієнтирами.	Посилює культурну самосвідомість, внутрішню мовну дисципліну й відповідальність за мовний вибір.
Академічно-дискурсивний	Здатність створювати логічні, структуровані, термінологічно точні усні й письмові тексти в академічному середовищі.	Написання тез, анотацій, есеїв, доповідей, рецензій; участь у презентаціях та академічних обговореннях.	Інтегрує культуру мови в освітню та наукову практику й забезпечує готовність до академічної участі.

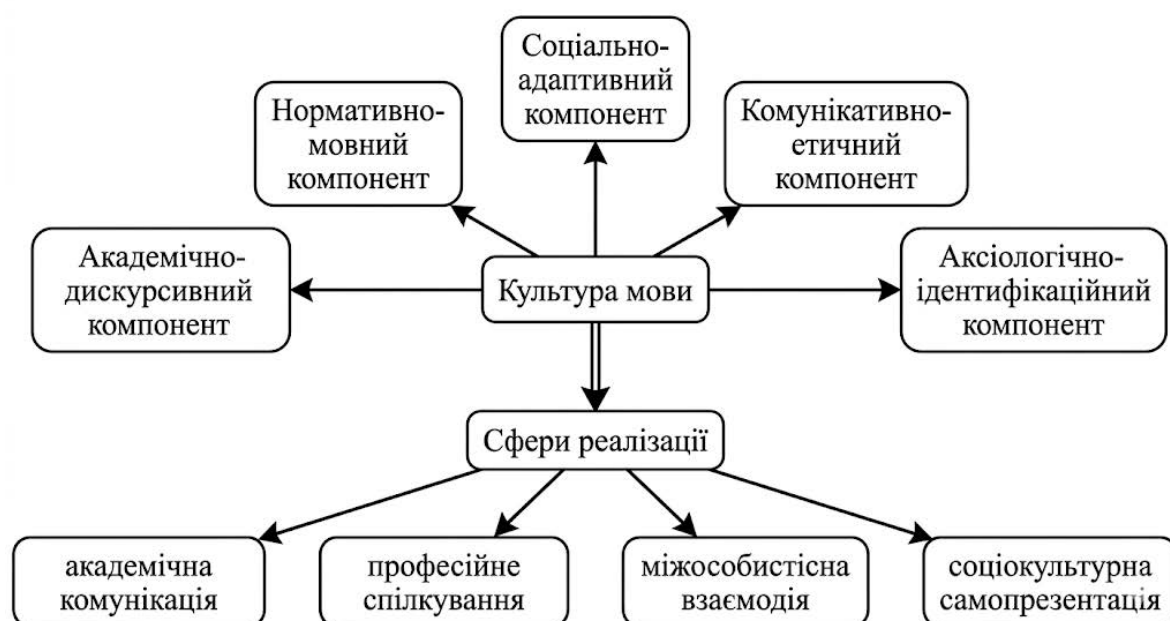

Рис. 1. Модель культури мови в системі соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти

та О. Тихоненко показують, що дистанційне навчання не послаблює, а навпаки, підвищує вимоги до мовної чіткості, структурованості виступу та виразності аргументації [9].

У близькому руслі Н. Варга, Г. Войтенко та І. Тимчук акцентують, що дистанційний формат виявляє реальний рівень сформованості мовної компетентності здобувачів вищої освіти, особливо в ситуаціях електронного листування, онлайн-обговорення та підготовки коротких академічних повідомлень [10].

Практичний вимір проблеми добре простежується в методичних рекомендаціях О. Копусь і Т. Крупеневої, де культура української наукової мови формується через систему завдань на термінологічну точність, логіку викладу та редагування власного тексту [11, с. 3–7].

У комплексі І. Кучеренко та Л. Мамчур культура фахової мови подана як умова професійної підготовки здобувача, а не як ізольована академічна якість [12, с. 8–12]. Це дозволяє поєднати соціокультурний і професійно-комунікативний ракурси без штучного розриву між ними.

Монографія «Культура мови: від теорії до практики» важлива тим, що системно поєднує загальнотеоретичні засади мовної культури з реальними комунікативними практиками [13, с. 9–14]. Саме така логіка дає змогу перейти від констатації мовних недоліків до створення дієвих освітніх рішень.

Вагомим ресурсом для цього є і праці з академічного красномовства. У навчальному посібнику С. Толочко та В. Хомича акцент зроблено на мовній виразності, логіці аргументації, композиції виступу та вмінні вибудувати контакт з аудиторією [14, с. 18–24].

У підручнику тих самих авторів, присвяченому основам культури мовлення й академічної риторики, особливо виразно простежується ідея інтеграції мовної правильності, риторичної доцільності та академічної взаємодії [15, с. 11–17].

Зіставлення цих підходів дає підстави говорити про поступовий перехід від вузького трактування мовної підготовки до комплексної моделі, у якій культура мови пов'язується з академічною дією, професійною комунікацією, ціннісною орієнтацією та здатністю до адаптації в різних комунікативних форматах.

Формування мовної стійкості в умовах війни, на якому наголошують Т. Ключко та

О. Росса, додає до цієї моделі ще один важливий вимір – стійкість мовного вибору й здатність підтримувати мовну норму в нестабільних суспільних обставинах [16, с. 23–25].

Практична значущість культури мови підтверджується і на матеріалі нефілологічної освіти. Л. Вакулович переконує, що професійна мовленнєва компетентність є критерієм фахової придатності навіть у тих освітніх програмах, де мовна підготовка не належить до профільних [17, с. 12–15].

Соціокультурний вимір проблеми посилюється, коли мовлення розуміється як носій культурного досвіду. Ю. Надольська, Л. Єпіфанцева та Ю. Єгорова пов'язують формування соціокультурної компетентності з умінням інтерпретувати культурний контекст і співвідносити мовне висловлювання з ширшими культурними смислами [18, с. 197–199].

На тлі цих підходів продуктивним є розуміння культури мовлення як складника сучасної української риторики. С. Шестакова слушно показує, що риторичний вимір не суперечить мовній нормі, а розкриває її функціональність у публічній і навчальній комунікації [19, с. 36–38].

У практичному плані це означає, що робота над культурою мови не повинна обмежуватися корекцією окремих помилок. Значно важливішим є створення таких навчальних умов, за яких здобувач постійно працює з мовленням як із засобом аргументації, самопрезентації, фахової взаємодії та культурно вмотивованого вибору.

Практичну проєкцію запропонованої моделі, зокрема відповідність між окремими компонентами, методами їх формування та очікуваними результатами, подано в табл. 2.

Запропонована система дозволяє перейти від фрагментарної корекції мовних помилок до цілеспрямованого формування культури мови як складової соціокультурних компетентностей. У такій моделі мовна підготовка перестає бути побічним результатом окремої дисципліни й перетворюється на один із критеріїв академічної зрілості здобувача.

Окремого розгляду потребує академічна комунікація, адже саме в ній культура мови набуває найбільш чітких і перевірюваних форм. Нечіткість терміна, розмитість формулювання, стилістична невмотивованість або надмірна шаблонність одразу знижують

Практичні напрями формування культури мови в закладі вищої освіти

Компонент культури мови	Форми та методи формування	Очікуваний результат	Можливі індикатори сформованості
Нормативно-мовний	Редагування текстів; вправи на точність слововживання; моделювання типових помилок.	Стійке дотримання літературних норм в усному й писемному мовленні.	Зменшення кількості мовних помилок; точніше слововживання; логічніша побудова висловлювання.
Комунікативно-етичний	Дискусії; дебати; взаєморецензування; вправи на коректне заперечення та аргументацію.	Етична, коректна й переконлива взаємодія в академічному середовищі.	Коректний тон висловлювань; повага до співрозмовника; вміння формулювати незгоду без конфліктності.
Соціально-адаптивний	Рольові комунікативні ситуації; моделювання офіційного та професійного спілкування; стилістичне перемикавання.	Гнучкість мовленнєвої поведінки в різних комунікативних умовах.	Доречний добір стилю; адаптація до адресата; ефективність комунікації в різних форматах.
Аксіологічно-ідентифікаційний	Обговорення ролі української мови в академічному й суспільному середовищі; рефлексивні завдання; аналіз публічних текстів.	Стійке ціннісне ставлення до мови як до інструмента культурної та професійної самореалізації.	Усвідомлений мовний вибір; уважне ставлення до якості мовлення; мотивація до саморедагування.
Академічно-дискурсивний	Написання тез, анотацій, відгуків, доповідей; усні презентації; робота з науковим текстом.	Сформованість навичок академічного письма та публічного наукового мовлення.	Структурованість текстів; термінологічна точність; логічність виступів; здатність до академічної дискусії.

якість наукового висловлювання. Саме тому культура мови в системі соціокультурних компетентностей здобувача вищої освіти має розглядатися також як здатність до повноцінної академічної участі.

Міжнародні дослідження підтверджують актуальність такого підходу. У систематичному огляді J. Guo, H. Zhuang та M. N. Nowlader глобальна компетентність у вищій освіті розглядається як поєднання комунікативної спроможності, культурної чутливості, адаптивності та готовності діяти в багатовимірному соціальному середовищі [20].

Ще виразніше цифрово-міжкультурний аспект окреслено в огляді M. Naranjo-Togo та співавторів, де показано, що сучасні підходи до формування intercultural competence дедалі тісніше пов'язуються з цифровими каналами комунікації, мультимодальністю та новими форматами взаємодії у вищій освіті [21].

Ці спостереження не заперечують української специфіки проблеми, але допомагають побачити її в ширшому науковому полі. Культура мови сучасного здобувача формується вже не лише в аудиторії, а й у цифровому академічному середовищі, де до неї висуваються

одночасно мовні, етичні, структурні та культурні вимоги.

Академічний, цифровий і міжкультурний контексти не утворюють периферійного тла для мовної підготовки. Саме в них перевіряється реальна дієвість культури мови як інтегральної якості здобувача вищої освіти, оскільки вони вимагають одночасно точності, етичності, адаптивності та смислової відповідальності.

Висновки. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що культура мови в сучасному закладі вищої освіти не може тлумачитися лише як дотримання норм сучасної української літературної мови. Університетське середовище висуває до мовної підготовки значно ширші вимоги, пов'язані з академічною участю, професійною самопрезентацією, етикою взаємодії, адаптацією до різних форматів спілкування та здатністю діяти в цифровому й соціокультурному просторі.

У ході дослідження з'ясовано, що культуру мови доцільно розглядати як інтегральну складову соціокультурних компетентностей здобувачів вищої освіти. Її роль виявляється не лише в забезпеченні правильності висловлювання, а й у формуванні мовленнєвої від-

повідальності, комунікативної доречності, етичної виваженості, ціннісного ставлення до мови та готовності до повноцінної участі в академічному дискурсі.

Систематизація наукових підходів і їх переосмислення в межах теми дали змогу виокремити п'ять взаємопов'язаних компонентів культури мови: нормативно-мовний, комунікативно-етичний, соціально-адаптивний, аксіологічно-ідентифікаційний та академічно-дискурсивний. Така структура показує культуру мови як систему, що функціонує на перетині мовної норми, комунікативної поведінки, культурної самосвідомості й академічної практики.

Практичний вимір дослідження полягає в тому, що формування культури мови

в закладі вищої освіти має здійснюватися системно, а не фрагментарно. Ефективним видається поєднання роботи з мовною нормою, академічним письмом, риторичною підготовкою, комунікативною етикою, ситуаційним моделюванням, цифровою комунікацією та розвитком ціннісного ставлення до української мови.

Перспективними для подальших досліджень є розроблення критеріїв оцінювання рівня сформованості виділених компонентів, створення практичних моделей їх упровадження в навчальні дисципліни різного профілю, а також вивчення впливу цифрового освітнього середовища на якість мовної та соціокультурної підготовки студентів.

Література:

1. Тимкова В. А. Культура мовлення як показник мовної компетентності здобувачів вищої освіти. *Записки з українського мовознавства*. 2025. № 32. С. 246–254. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337359>. URL: <https://zum.onu.edu.ua/article/view/337359>.
2. Маковій М. Г., Жовнір О. М. Особливості спілкування сучасною українською літературною мовою студентів-першокурсників (будівельного напрямку підготовки). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Т. 33 (72), № 3. С. 40–46. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.3/08>. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/3_2022/8.pdf.
3. Дзинглюк О., Шевальє С. Методичні особливості формування соціокультурної компетентності студентів технічних закладів вищої освіти у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 38, т. 1. С. 123–127. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/38_2021/part_1/20.pdf.
4. Романчук С. М. Культура мовлення студентів як лінгвокогнітивна й моральна проблема: зміна акцентів після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73), № 1, ч. 1. С. 76–80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.1/13>. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/part_1/13.pdf.
5. Горошкіна О., Груба Т. Українська наукова мова: теорія і практика : навчально-методичний посібник. Суми : Університетська книга, 2023. 108 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736978/>
6. Баган М. П. Культура української наукової мови : посібник для самостійної роботи студентів. Київ : Видавничий центр КНЛУ, 2022. 48 с. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/2942>.
7. Гарбар І. В., Гарбар А. І. Наукова комунікація як складова фахової діяльності : методичні вказівки. Миколаїв : НУК, 2023. 84 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0060694>.
8. Качак Т. Б. Академічна риторика : підручник для здобувачів вищої освіти. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2023. 216 с. URL: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/24164>.
9. Підгородецька І. Ю., Тихоненко О. В. Формування академічного красномовства у процесі вивчення мов у ЗВО в умовах дистанційного навчання. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія*. 2025. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.11.27>. URL: <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/philology/article/view/771>.
10. Варга Н. І., Войтенко Г. М., Тимчук І. М. Формування мовної компетентності здобувачів вищої освіти в умовах дистанційного навчання. *Академічні візії*. 2025. Вип. 42. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1767>.
11. Копусь О. А., Крупенева Т. І. Культура української наукової мови : методичні рекомендації до проведення практичних занять та організації самостійної роботи. Одеса : Університет Ушинського, 2024. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/20114/1/Kopus%2c%20Krupeneva.pdf>.
12. Кучеренко І. А., Мамчур Л. І. Культура фахової мови : електронний навчально-методичний комплекс для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 97 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747989/>.
13. Струганець Л., Бобесюк О., Веремчук О. та ін. Культура мови: від теорії до практики : монографія / за ред. Л. Струганець. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2022. 216 с. URL: https://www.nexto.pl/upload/pdw/_ua_e6f6c4c6de89acd41/free/ua_e6f6c4c6de89acd41.pdf

14. Толочко С. В., Хомич В. І. Академічне красномовство : навчальний посібник. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2022. 300 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743824/>.
15. Толочко С. В., Хомич В. І. Основи культури мовлення й академічної риторики : підручник. Київ : Компрінт, 2025. 332 с. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8571-69-6-2025-332>. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746037/>.
16. Клочко Т., Росса О. Формування мовної стійкості здобувачів вищої освіти в умовах війни. Молодий вчений. 2023. № 1.1 (113.1). С. 23–26. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-6>. URL: <https://molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5723>.
17. Вакулович Л. Л. Формування професійної мовленнєвої компетентності у студентів спортивних вузів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72), № 4, ч. 1. С. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.4.1/03>. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/4_2022/part_1/3.pdf.
18. Надольська Ю., Єпіфанцева Л., Єгорова Ю. Формування соціокультурної компетентності здобувачів вищої освіти в процесі вивчення іноземної мови та літератури. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2024. Т. 2, № 33. С. 197–202. URL: <https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3328>.
19. Шестакова С. О. Культура мовлення як складник сучасної української риторики. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2025. Т. 36 (75), № 5, ч. 1. С. 36–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.1/07>. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/5_2025/part_1/9.pdf.
20. Guo J., Zhuang H., Howlader M. H. Global competence in higher education: a ten-year systematic literature review. *Frontiers in Education*. 2024. Vol. 9. Article 1404782. DOI: <https://doi.org/10.3389/educ.2024.1404782>. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/educ.2024.1404782/full>.
21. Naranjo-Toro M., Basantes-Andrade A., Meneses M., Guerra J. Digital approaches to intercultural competence in higher education – a PRISMA systematic review with bibliometric and SWiM evidence. *Frontiers in Education*. 2026. Vol. 11. Article 1725080. DOI: <https://doi.org/10.3389/educ.2026.1725080>. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/educ.2026.1725080/full>.

References:

1. Tymkova, V. A. (2025). Kultura movlennia yak pokaznyk movnoi kompetentnosti здобувачів вищої освіти [Speech culture as an indicator of language competence of higher education students]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, (32), 246–254. <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2025.32.337359> [in Ukrainian].
2. Makovii, M. H., & Zhovnir, O. M. (2022). Osoblyvosti spilkuvannia suchasnoiu ukrainskoiu literaturnoiu movoiu studentiv-pershokursnykiv (budivelnoho napriamu pidhotovky) [Features of communication in modern Ukrainian literary language of first-year students (construction field of study)]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 33(72), 3, 40–46. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.3/08> [in Ukrainian].
3. Dzyhliuk, O., & Shevalie, S. (2021). Metodychni osoblyvosti formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti studentiv tekhnichnykh zakladiv vyshchoi osvity u protsesi vyvchennia ukrainskoi movy za profesiinym spriamuvanniam [Methodological features of the formation of sociocultural competence of students of technical higher education institutions in the process of studying the Ukrainian language for professional purposes]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 38(1), 123–127. Retrieved from: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/38_2021/part_1/20.pdf [in Ukrainian].
4. Romanchuk, S. M. (2023). Kultura movlennia studentiv yak linhvokohnityvna i moralna problema: zmina aktsentiv pislia povnomasshtabnoho vtorhnennia Rosii v Ukrainu [Speech culture of students as a linguocognitive and moral problem: changing accents after Russia's full-scale invasion of Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 34(73), 1(1), 76–80. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.1/13> [in Ukrainian].
5. Horoshkina, O., & Hrubá, T. (2023). *Ukrainska naukova mova: teoriia i praktyka* [Ukrainian scientific language: theory and practice]. Sumy: Universytetska knyha. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736978/> [in Ukrainian].
6. Bahan, M. P. (2022). *Kultura ukrainskoi naukovoï movy: posibnyk dlia samostiinoï roboty studentiv* [Culture of the Ukrainian scientific language: a manual for independent work of students]. Kyiv: KNLU. Retrieved from: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/2942> [in Ukrainian].

7. Harbar, I. V., & Harbar, A. I. (2023). *Naukova komunikatsiia yak skladova fakhovoi diialnosti* [Scientific communication as a component of professional activity]. Mykolaiv: NUK. Retrieved from: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi81/0060694.pdf> [in Ukrainian].
8. Kachak, T. B. (2023). *Akademichna rytoryka* [Academic rhetoric]. Ivano-Frankivsk: Misto NV. Retrieved from: <https://lib-repo.pnu.edu.ua/handle/123456789/24164> [in Ukrainian].
9. Pidhorodetska, I. Yu., & Tykhonenko, O. V. (2025). Formuvannia akademichnoho krasnomovstva u protsesi vyvchennia mov u ZVO v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of academic eloquence in the process of studying languages in HEIs under conditions of distance learning]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Serii: Filolohiia*, (11). <https://doi.org/10.32782/philspu/2025.11.27> [in Ukrainian].
10. Varha, N. I., Voitenko, H. M., & Tymchuk, I. M. (2025). Formuvannia movnoi kompetentnosti здобувачив vyshchoi osvity v umovakh dystantsiinoho navchannia [Formation of language competence of higher education students under conditions of distance learning]. *Akademichni vizii*, (42). Retrieved from: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1767> [in Ukrainian].
11. Kopus, O. A., & Krupeneva, T. I. (2024). *Kultura ukrainskoi naukovoï movy* [Culture of the Ukrainian scientific language]. Odesa: Ushynsky University. Retrieved from: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/20114/1/Kopus%2c%20Krupeneva.pdf> [in Ukrainian].
12. Kucherenko, I. A., & Mamchur, L. I. (2024). *Kultura fakhovoi movy* [Culture of professional language]. Bila Tserkva: BINPO. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/747989/> [in Ukrainian].
13. Struhanets, L., Bobesiuk, O., Veremchuk, O. et al. (2022). *Kultura movy: vid teorii do praktyky* [Language culture: from theory to practice]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. [in Ukrainian].
14. Tolochko, S. V., & Khomych, V. I. (2022). *Akademichne krasnomovstvo* [Academic eloquence]. Nizhyn: Lysenko M. M. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743824/> [in Ukrainian].
15. Tolochko, S. V., & Khomych, V. I. (2025). *Osnovy kultury movlennia i akademichnoi rytoryky* [Basics of speech culture and academic rhetoric]. Kyiv: Komprynt. <https://doi.org/10.32405/978-617-8571-69-6-2025-332> [in Ukrainian].
16. Klochko, T., & Rossa, O. (2023). Formuvannia movnoi stiičnosti здобувачив vyshchoi osvity v umovakh viiny [Formation of language stability of higher education students in war conditions]. *Molodyi vchenyi*, 1.1(113.1), 23–26. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-6> [in Ukrainian].
17. Vakulovych, L. L. (2022). Formuvannia profesiinoï movlennievoï kompetentnosti u studentiv sportyvnykh vuziv [Formation of professional speech competence of students of sports universities]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 33(72), 4(1), 12–17. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.4.1/03> [in Ukrainian].
18. Nadolska, Yu., Yepifantseva, L., & Yehorova, Yu. (2024). Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentnosti здобувачив vyshchoi osvity v protsesi vyvchennia inozemnoi movy ta literatury [Formation of sociocultural competence of higher education students in the process of studying foreign language and literature]. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika*, 2(33), 197–202. Retrieved from: <https://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/3328> [in Ukrainian].
19. Shestakova, S. O. (2025). *Kultura movlennia yak skladnyk suchasnoi ukrainskoi rytoryky* [Speech culture as a component of modern Ukrainian rhetoric]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 36(75), 5(1), 36–44. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.5.1/07> [in Ukrainian].
20. Guo, J., Zhuang, H., & Howlader, M. H. (2024). Global competence in higher education: a ten-year systematic literature review. *Frontiers in Education*, 9. <https://doi.org/10.3389/educ.2024.1404782>
21. Naranjo-Toro, M., Basantes-Andrade, A., Meneses, M., & Guerra, J. (2026). Digital approaches to intercultural competence in higher education – a PRISMA systematic review with bibliometric and SWiM evidence. *Frontiers in Education*, 11. <https://doi.org/10.3389/educ.2026.1725080>

Дата першого надходження статті до видання: 19.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.04.2026